

Bartłomiej Sokołowski

Muzeum Niepodległości w Warszawie
ORCID: 0000-0002-6005-1024

Aleksander Sochaczewski i jego czasy

W 2022 roku Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwalił rok 2023 Rokiem Powstania Styczniowego i Rokiem Aleksandra Sochaczewskiego. Muzeum Niepodległości zorganizowało wiele przedsięwzięć naukowych, kulturalnych i edukacyjnych, które upamiętniały 160. rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego. Oprócz wydarzeń kulturalnych, poświęconych temu zrywowi narodowowyzwoleńczemu, przygotowało sympozjum naukowe „Aleksander Sochaczewski i jego czasy”, które odbyło się 10 maja 2023 roku w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej w Sali audiowizualnej im. Karola Beyera. Okazją do zorganizowania tego wydarzenia była przypadająca w 2023 roku 180. rocznica urodzin i 100. rocznica śmierci wybitnego malarza, który za pomocą swoich prac przedstawiał rzeczywistość syberyjskiej katorgi. Znacząca kolekcja dzieł artystycznych Aleksandra Sochaczewskiego¹ jest eksponowana w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Główną ideą sympozjum było przedstawienie zagadnień z następujących dziedzin naukowych: historia,

---

¹ Aleksander Sochaczewski właśc. Sonder Lejb (1843–1923) – syn Szmula i Szajny Bajły z domu Pytel, urodził się w Iłowie. W 1860 roku rozpoczął naukę w Warszawskiej Szkole Rabinów. W późniejszym okresie studiował malarstwo w Warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych pod kierunkiem Józefa Simmlera. Brał czynny udział w manifestacjach patriotycznych, co skutkowało tym, iż został aresztowany 1 września 1862 r. i osadzony w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. Początkowo, 24 kwietnia 1863 r., został skazany na śmierć, następnie zmieniono wymiar kary na 20 lat katorgi na Syberii. Odbywał wyrok w Irkucku i w Permie, gdzie pracował. W 1883 r. powrócił z katorgi i rozpoczął studia malarskie w Monachium. Mieszkał i tworzył również w Brukseli, Wiedniu, a także we Lwowie.

historia sztuki, muzealnictwo, literaturoznawstwo, memuarystyka, filologia polska, judaistyka, językoznawstwo, kulturoznawstwo. Organizatorzy w założeniach zaproponowali, aby prelegenci w swoich rozważaniach zaprezentowali własne wyniki badań, związanych z twórczością i życiem Aleksandra Sochaczewskiego, polskim malarstwem historycznym z przełomu XIX i XX wieku, upamiętnieniem okresu postyczniewego w literaturze, udziałem kobiet w Powstaniu Styczniowym, postawą kobiet wobec prześladowań popowstańczych, losami zesłańców, zaangażowaniem społeczności wyznania mojżeszowego w działania powstańcze. Interdyscyplinarny charakter sympozjum umożliwił poznanie wyżej wymienionych aspektów w szerszym spectrum.

Obrazy rozpoczął dr Krzysztof Bąkała, kierownik Działu Historii i Badań Naukowych Muzeum Niepodległości, przedstawiając idee sympozjum. Następnie Bartłomiej Sokołowski, pracownik Działu Historii i Badań Naukowych, zapowiedział pierwszą prelegentkę dr Beatę Michalec, Zastępcę Dyrektora Muzeum Niepodległości ds. Programowych, która w referacie pt. *Kobiety w szkicach i obrazach malarza katorgi syberyjskiej Aleksandra Sochaczewskiego*, przedstawiła wizerunki kobiet portretowanych przez Sochaczewskiego w trakcie jego kariery artystycznej. Zaprezentowała także biografie owych kobiet, m.in. Heleny Kirkorowej z domu Majewskiej i Józefy Gudzińskiej, a także omówiła ich pobyt w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. Kolejną prelegentką była dr Ewelina Maria Kostrzevska reprezentującą Uniwersytet Łódzki, która w swoim wystąpieniu zatytułowanym *Świat kobiet powstania styczniowego. Pamięć i religia*, zaprezentowała wyniki badań naukowych związanych ze specyfiką kobiecej pamięci i religijności w okresie Powstania Styczniowego. Studentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Alicja Figarska, w referacie *Kobieta w powstaniu styczniowym – echa powstania styczniowego w literaturze Elizy Orzeszkowej, w kontekście biografii pisarki* przedstawiła działalność Elizy Orzeszkowej w ruchach kobiecych podczas Powstania Styczniowego, a także życie i twórczość wybitnej polskiej pisarki. Poprzez przywołanie biografii Orzeszkowej, zaprezentowała punkt widzenia kobiet w okresie omawianego zrywu narodowowyzwoleńczego. Anna Dębska studentka Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, podczas swojego wystąpienia *Technika i technologia malarska Aleksandra Sochaczewskiego*

na przykładzie obrazu „*Wieczór. Zakuwanie w kajdany*”, omówiła techniki, a także technologie, jakie zastosowała podczas tworzenia kopii obrazu autorstwa Aleksandra Sochaczewskiego *Wieczór. Zakuwanie w kajdany*. Następną prelegentką była kustosz Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej Katarzyna Skorupa-Malińska, która w swoim referacie pt. *Echa powstania styczniowego w twórczości Wojciecha Piechowskiego (1849–1911)*, zaprezentowała działalność artystyczną Wojciech Piechowskiego związaną z okresem Powstania Styczniowego, a także etapy jego edukacji plastycznej. Omówiła również obrazy autorstwa wspomnianego artysty pt. *Puszczyk* oraz *Za chlebem*.

Ostatnim prelegentem w zaplanowanym pierwszym panelu sympozjum naukowego *Aleksander Sochaczewski i jego czasy*, był dr Paweł Gługła, który ze względu na pełnione obowiązki służbowe, nie mógł pojawić się osobiście, jednakże swoje wystąpienie przesłał w formie nagrania. Jego referat pt. *Aleksander Sochaczewski (1843–1923), w niektórych zapisach polsko- i obcojęzycznych prasy epoki*, dotyczył wybranych fragmentów prasy, które były związane z życiem i twórczością Aleksandra Sochaczewskiego. Ponadto prelegent uzupełnił swoje rozważania, przedstawiając obszerny materiał źródłowy w postaci prasy, w której pojawiły się informacje na temat malarza syberyjskiej katorgi.

Po przerwie drugi panel sympozjum naukowego „Aleksander Sochaczewski i jego czasy” rozpoczął, wygłaszając swój referat, Maciej Jakubowski, kurator Galerii Brama Bielańska. W wystąpieniu pt. *Symbolika w dziełach romantyzmu XIX-wiecznego na podstawie malarstwa Caspara Davida Friedricha*, przedstawił najważniejsze dzieła artystyczne Friedricha, a także dokonał analizy wybranych prac znakomitego niemieckiego malarza. Kolejną prelegentką była Małgorzata Karolina Piekarska – kierownik Działu Zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie. Podczas wygłaszania referatu „*Portret zesłańca*” – *nowy nabytek pędzla Aleksandra Sochaczewskiego w zbiorach Muzeum Niepodległości* opowiedziała genezę malowania obrazów o tematyce katorżniczej przez Sochaczewskiego, a także omówiła obraz przywołany w tytule referatu. Następnie wystąpiła Sylwia Popławska, konserwator zabytków w Muzeum Niepodległości, która zaprezentowała w referacie *Problematyka konserwacji rysunków autorstwa Aleksandra Sochaczewskiego*, kolejne etapy

procesu konserwacji rysunków artysty. Ponadto przedstawiła analizę wykonania obiektów, ich stan zachowania, a także historię. Kolejnym prelegentem był pracownik Działu Historii i Badań Naukowych Muzeum Niepodległości w Warszawie Bartłomiej Sokołowski. W swoim referacie pt. *Konsekwencje Powstania Styczniowego, czyli kilka słów o zesłaniu kobiet przebywających w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej* przedstawił losy i egzystencję więźniarek osadzonych w X Pawilonie w okresie omawianego zrywu narodowowyzwoleńczego. Swoje rozważania uzupełnił poprzez zaprezentowanie materiału źródłowego w postaci kart więźniów z Kartoteki Więźniów X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Na zakończenie wystąpił Piotr Maroński, pracownik Biblioteki Naukowej Muzeum Niepodległości w Warszawie. W referacie *Szwajcar w Królestwie. Relacja Franciszka L. von Erlacha o działaniach partyzanckich w Królestwie Polskim 1863 roku* omówił, na podstawie pamiętnika Erlacha, działalność oddziałów partyzanckich podczas Powstania Styczniowego. Ponadto zaprezentował informacje związane z życiem i egzystencją partyzantów.

Symposium naukowe „Aleksander Sochaczewski i jego czasy” przypomniało wielu osobom postać znakomitego malarza-dokumentalisty. Prelegenci przedstawili również inną problematykę, która wpisywała się w idee i założenia symposium. Pokłosiem tego wydarzenia będzie monografia sympozjalna wydana przez Wydawnictwo Muzeum Niepodległości.

Bartłomiej Sokołowski